

Богдан ЛУЦІВ

доктор економічних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна, bluciv@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3302-0505

ДЕФІБРИЛЯТОРИ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: УРОКИ КРИЗИ

Вступ. Ефективне функціонування банківської системи визначає стабільність грошового ринку країни. Стабільність і прозорість функціонування, а також її ефективне управління є запорукою зростання депозитів і привабливості для інвесторів. Проте останніми роками українська банківська система перебуває в стані рецесії і не виконує покладених на неї функцій. Це обумовило необхідність так званого “очищення” банківської системи і призвело до значних збитків як для банків, так і для їх клієнтів. Нестабільність, що виникла внаслідок кризи, викликала ще більше недовіри з боку людей до банків. Основними проблемами банківської системи України є скорочення кредитування, суттєве погіршення якості кредитних портфелів, зменшення власного капіталу.

Мета – проаналізувати поточну посткризову ситуацію та очікувані зміни у розвитку банківської системи України відповідно до нової парадигми грошово-кредитної політики.

Методи. Використано методи діалектичного аналізу та синтезу, а також логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

Результати. Остання економічна криза (2014–2015 рр.) була породжена не власне банківською системою, а економічною політикою уряду та грошово-кредитною політикою Національного банку України. Українські банки кептивні й обтяжені великою часткою збиткових кредитів, а банківська система є висококонцентрованою, але недостатньо консолідованою. На початку кризи стан банківського сектору характеризувався фіктивною капіталізацією банків, фінансуванням їх акціонерів, розкраданням рефінансування регулятора, великими обсягами “сміттєвих” цінних паперів у банківських портфелях тощо. НБУ вдався до “чистки” банківської системи, в якій використовував суб’єктивність і непрозорість. Весь тягар відшкодування витрат, пов’язаних із виведенням з ринку збанкрутілих банків, взяв на себе Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

В статті показано вплив державних банків на загальний стан реформи банківського сектору та шляхи вдосконалення корпоративного управління в державних банках. Визначено так звані дефібрилятори змін, які очікуються найближчим часом у розвитку банківської системи України.

Перспективи. Важливими є подальші наукові дослідження стосовно здійснення аналізу практичних аспектів трансформації банківської системи України у посткризовий період, що сприятиме з’ясуванню існуючих проблем і виокремленню напрямів їх вирішення.

Ключові слова: банківська криза, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, банківський нагляд, держбанки, облігації внутрішньої державної позики, корпоративне управління.

Рис.: 1, бібл.: 13.

Богдан ЛУЦИВ

доктор економічних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет, Тернополь, Україна

ДЕФИБРИЛЯТОРЫ ОЖИДАЕМЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ: УРОКИ КРИЗИСА

Введение. Эффективное функционирование банковской системы определяет стабильность денежного рынка страны. Стабильность и прозрачность функционирования, ее эффективное управление является залогом роста депозитов и привлекательности для инвесторов. Однако в последние годы украинская банковская система находится в состоянии рецессии и не выполняет возложенных на нее функций. Это привело к необходимости так называемого “очистения” банковской системы и значительному ущербу как для банков, так и для их клиентов. Нестабильность, возникшая в результате кризиса, вызвала еще больше недоверия со стороны людей к банкам. Основными проблемами банковской системы Украины в последние годы является сокращение кредитования, существенное ухудшение качества кредитных портфелей, уменьшение собственного капитала.

Цель исследования – проанализировать текущую посткризисную ситуацию и ожидаемые изменения в развитии банковской системы Украины в соответствии с новой парадигмой денежно-кредитной политики.

Методы. Используются методы диалектического анализа и синтеза, а также логического обобщения, сравнения и формализации.

Результаты. Последний экономический кризис (2014–2015 гг.) был порожден не банковской системой, а экономической политикой правительства и денежно-кредитной политикой Национального банка Украины. Украинские банки кептивные и обремененные большой долей убыточных кредитов, а сама банковская система является высококонцентрированной, но недостаточно консолидированной. В начале кризиса состояние банковского сектора характеризовалось фиктивной капитализацией банков, финансированием их акционеров, хищением рефинансирования регулятора, большими объемами “мусорных” ценных бумаг в банковских портфелях и т. п. Национальный банк Украины обратился к “чистке” банковской системы, в которой проявились субъективность и непрозрачность. Всю тяжесть возмещения расходов, связанных с выводом с рынка обанкротившихся банков, взял на себя Фонд гарантирования вкладов физических лиц.

В статье показано влияние государственных банков на общее состояние реформы банковского сектора и пути совершенствования корпоративного управления в государственных банках. Определены так называемые дефибрилляторы изменений, ожидаемые в ближайшее время в развитии банковской системы Украины.

Перспективы. Важны дальнейшие научные исследования по проведению анализа практических аспектов трансформации банковской системы Украины в посткризисный период, что будет способствовать выяснению существующих проблем и обоснованию направлений их решения.

Ключевые слова: банковский кризис, Фонд гарантирования вкладов физических лиц, банковский надзор, госбанки, облигации внутреннего государственного займа, корпоративное управление.

Bohdan LUTSIV

Dr. Sc. (Economics), Prof., Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine, bluciv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3302-0505

DEFIBRILLATORS OF EXPECTED MINES IN THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE: LESSONS OF THE CRISIS

Introduction. The effective functioning of the banking system determines the stability of the monetary market in the country. Stability and transparency of functioning and effective management are a guarantee of growth of deposits and attractiveness for investors. However, in recent years, the Ukrainian banking system is in a state of recession and does not fulfil the functions assigned to it. This led to the need for a so-called “purge” of the banking system and led to significant losses for both banks and for all the country’s economists. The instability that resulted from the crisis has caused even more distrust from people to banks. The main problems of the banking system of Ukraine in recent years is the curtailment of lending, a significant deterioration in the quality of loan portfolios, the reduction of its own capital and loss-making activity.

Purpose. There is an analysis of the current post-crisis situation and expectations of changes in the development of the banking system of Ukraine in accordance with the new monetary policy paradigm.

Results. The last economic crisis (2014–2015) is not generated by the banking system itself, but rather by economical quality. The policy of the Government and the monetary policy of the National Bank of Ukraine. Ukrainian banks are heavy and burdened with a large share of unprofitable loans, and the banking system itself is highly concentrated but not sufficiently consolidated. At the beginning of the crisis, the state of the banking sector was characterized by fictitious capitalization of banks, the involvement of the business of its shareholders, the withdrawal of regulator refinancing, huge volumes of “garbage” securities in bank portfolios, etc. The National Bank of Ukraine has resorted to a “purge” of the banking system, in which the subjectivity and opacity appeared. The whole burden of reimbursing the costs associated with the withdrawal from the market of bankrupt banks took upon itself the fund for guaranteeing deposits of individuals. The influence of state banks on the general state of banking sector reform and ways to improve corporate governance in state banks is shown. The so-called defibrillators of changes which are expected in the near future in development of the banking system of Ukraine are defined.

Conclusions. At present, the banking system of Ukraine demonstrates the following key trends: the end of the “bankruptcy” period; the problem of improvement of loan portfolios and optimization of operations with the bonds of an internal state loan is acute; the need for a substantial reduction of state participation in the banking system.

Keywords: banking crisis, fund of guaranteeing deposits of individuals, banking supervision, state banks, bonds of internal state loan, corporative management.

JEL Classification: E52, E58, G21, G33.

Постановка проблеми. Криза охопила банківську систему України ще у 2008–2009 рр., але під тиском значних макроекономічних і політичних потоків перманентні проблеми банківської системи поступово призвели до системної банківської кризи 2014–2016 рр. Небезпечні явища, які стрімко накопичувалися у банківській системі, були спричинені тим, що девальвація гривні невпинно руйнувала банківську систему, банки банкрутували один за одним внаслідок непрофесійного управління або шахрайських дій менеджерів та їх власників. Впродовж 2014–2017 рр. українська банківська система суттєво змінилась (за перші два роки – 90 банків були визнані неплатоспроможними). На фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для своєчасних виплат вкладникам неплатоспроможних банків держава витратила 4,4% ВВП. Значних фінансових втрат зазнали підприємства й установи, кошти яких зберігалися у визнаних неплатоспроможними банках, а також населення із вкладами, що перевищували гарантовану державою суму. Оскільки “очищення” банківської системи відбувалося хаотично, без визначеної і зрозумілої програми реформування банківського сектору, це призвело до катастрофічної втрати довіри до українського банківського сектору як всередині країни, так і зовні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним питанням подолання банківської кризи науковці та практики приділяють багато уваги. Над цією тематикою, зокрема, працюють такі учені та аналітики, як: Б. Данилишин, О. Дзюблюк, В. Козюк, Т. Корягіна, М. Репко, Ю. Самаєва, А. Сіман, В. Сирота, Р. Солтисьяк, В. Телятник, Є. Фірсов, О. Шаров та ін. Проте багато питань, що стосуються проблем розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхів їх вирішення, залишаються недостатньо вивченими. Серед них –

відновлення кредитування, необхідність реформування банківського сектору та переходу до антициклічного регулювання діяльності банків України, фінансова реструктуризація банківської системи.

Метою статті є аналіз сучасного посткризового стану та очікуваних змін у розвитку банківської системи України відповідно до нової парадигми грошово-кредитної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом діяльність НБУ і вітчизняної банківської системи загалом викликала багато нарікань і зауважень. В епіцентрі вже тривалої критики щодо слабкості банківської системи та багатьох накопичених і вчасно невіршених внутрішніх їх проблемах лежить криза. За великим рахунком це – тектонічний злам між економічними моделями, отже, й економічними епохами. Звичайно, із позицій сьогодення ще неможливо аргументовано довести цю гіпотезу, але окремі мозаїчні підтвердження все-таки мають місце. Взяти хоча б фактичний крах світового фондового ринку та його інструментів; дискусії, які точаться навколо ідеї відмови від долара як єдиної світової валюти; фінансові проблеми чи навіть банкрутство світових фінансових організацій; переоцінка економічних цінностей тощо.

Український банківський бізнес завжди демонстрував неймовірну спроможність адаптації до найгірших умов і досить швидкого відновлення після важких попередніх криз (1988-го та 2008-го р.). Вистачало двох-трьох кварталів для зупинення падіння, стабілізації та початку зростання. Стосовно останньої економічної кризи (2014–2015 рр.), можна стверджувати, що вона породжена була не банківською системою, а неефективною економічною політикою уряду та монетарною політикою НБУ. Як наслідок – надмірна девальвація та інфляція, що призвели до погіршення платежів і якості активів, втечі депозитів, неповернення кредитів тощо.

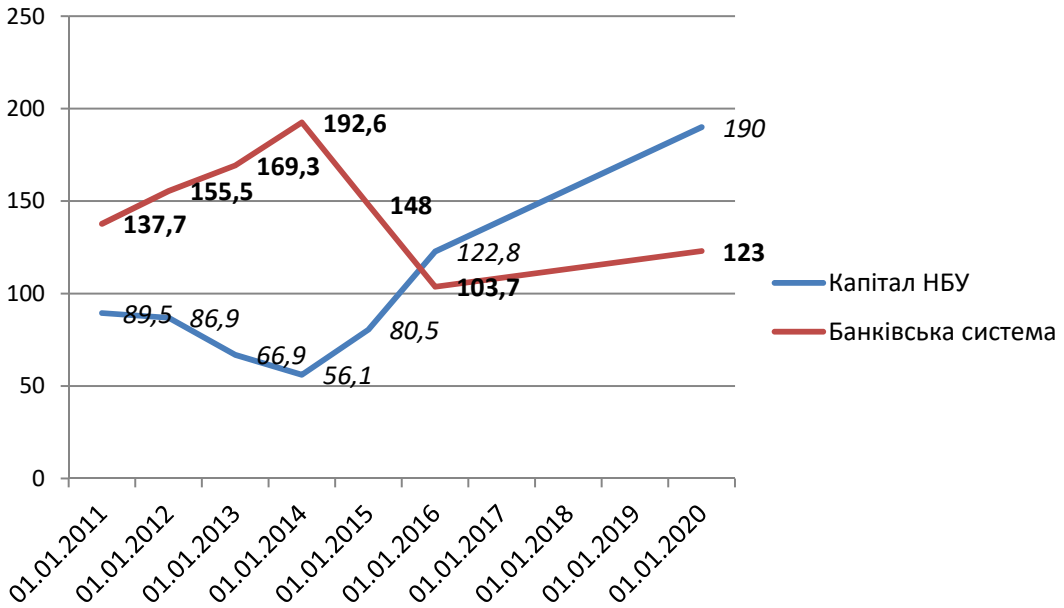
Однак банківський сектор може і повинен стати лідером і локомотивом реформ у країні. Насправді, українські банки (як великі, так і малі) є кептивними та обтяжені великою часткою непрацюючих кредитів. Банківська система високо концентрована, але недостатньо консолідована і потребує значної докапіталізації. Додамо, що фактичне кредитування в Україні, зазвичай, набуло форми кредитування пов'язаних підприємств, коли гроші вкладників розчинялися в капіталі власників банків і зникали в офшорах. І як справедливо зазначає О. Шаров, "поточні проблеми банківської системи пов'язані не стільки зі змішуванням кредитно-депозитної та інвестиційної діяльності, скільки з використанням "кишенькових банків" для фінансування їхніх власників (концентрації ризиків), залучення банків у спекулятивні операції, нелегальне вивезення капіталу за кордон, відмивання брудних грошей і взагалі – у загострення касової війни" [1].

Проблеми, що накопичувались десятиліттями у банківському секторі, дуже гостро повстали після Революції Гідності. Українське суспільство зіткнулось зі своєрідним фінансовим та валютно-кредитним геноцидом як простих громадян, так і бізнесу. З огляду на це, регулятор змушений був вдаватися до рішучих дій, механізм яких вилився у так званому "великому банківському чищенні". Банківська система України цього періоду демонструвала мікс хронічних патологій, перелік яких серйозно поповнився й залишився замороженим під час кризи 2008–2009 рр. Зазначимо, що формами прояву такого стану банківського сектору стали: фіктивна капіталізація банків; значна частка банків, які активно залучали вклади для фінансування бізнесу своїх акціонерів; використання кредитування для формування фіктивного податкового кредиту в сфері сплати ПДВ; виведення рефінансування регулятора; сумнівні з точки зору фінансо-

вого моніторингу операції; величезні обсяги "сміттєвих" цінних паперів у банківських портфелях; неліквідні або присутні тільки в бухгалтерському обліку/ низькоякісних актах оцінювача застави тощо. Це свідчило про те, що наглядову функцію, яка покликана попереджати подібні явища, НБУ перестав адекватно виконувати задовго до останнього витка кризи початку 2014 р. Щодо ефективності такого банківського нагляду свідчить оцінка Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) реальної вартості активів збанкрутілих банків на рівні 20% від їхньої балансової вартості, тобто 80% від вартості банківських активів існували тільки на папері. Тому НБУ вдався до "очищення" банківської системи, в процесі якого використовував суб'єктивність і непрозорість. Підтвердженням цього стали випадки, коли одні банки виводили з ринку досить оперативно, а інші підозріло довго затримувалися на ньому, попри очевидний, жалюгідний стан і безліч скарг від вкладників на неможливість повернути свої кошти. Цей період був позначений великими втратами бізнесу й зростанням витрат ФГВФО через банкрутство близько 90 банків, а також колосальними обсягами тіньового ринку валюти, які в десятки разів перевищують офіційні показники НБУ. Однак у цій низці негативних моментів банківське експертне середовище звернуло увагу на одне цікаве явище, яке отримало назву "хрест Гонтарєвої". Суть його в тому, що спостерігалось значне зростання капіталу НБУ при зниженні розміру власного капіталу довіреної йому в опікування банківської системи (рис. 1).

На рис. 1 лінії тренду у 2016 р. перетинаються, формуючи візуально хрестоподібну фігуру, а потім демонструють протилежну траєкторію: зростання капіталу за рахунок одержання прибутку у випадку з регулятором та падіння величини капіталу через збитки – у випадку з регульованою

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА

Рис. 1. Величина власного капіталу і банківської системи України у 2010–2016 рр., млрд грн [2]

банківською системою. Падіння капіталу банків відбувалося через збитки, зумовлені економічним спадом, неповерненням кредитів, девальвацією гривні, анексією Криму, проведенням АТО. Цей процес супроводжувався скороченням кредитних портфелів, зростання обсягів і якості яких саме й мало стати потенційним компенсатором збитків банківських установ. Стосовно прибутку регулятора збиткового банківського ринку, то варто зазначити, що його отримували завдяки відсотковим доходам від інвестицій у державні цінні папери та курсовою різницею як результат переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті.

Наведені дані змушують констатувати, що за таких умов протягом останніх років чітко простежується тенденція щодо зниження величини активів, кредитів, депозитів українських банків відносно ВВП. І це найбільш наочна ілюстрація нестачі кредитів, необхідних для розвитку економіки,

відпливу коштів населення й бізнесу з банківської системи, загального зниження ролі банків в економіці України.

Важливу роль у зменшенні негативних наслідків у виведенні з банківського ринку збанкрутілих банківських установ для їхніх клієнтів відводили ФГВФО. Спроможність Фонду – це запорука підтримки довіри суспільства до банківської системи, котра потребує лояльності клієнтів. З 2014 р. банківський сектор залишили 94 банки, під гарантію потрапили майже два мільйони вкладів, обсяг виплат за якими наблизився до 88 млрд грн. Фонд же на початок кризи у банківському секторі мав 7,3 млрд грн, тому скористався підтримкою Мінфіна і НБУ у вигляді кредитів з відсотками від 10 до 12,5 річних і вище. Станом на січень 2019 р. загальна сума коштів, акумульованих ФГВФО, становила 14,3 млрд грн. У результаті ФГВФО, який виплатив вкладникам у 2014–2017 рр. майже 88 млрд грн,

протягом 2025–2031 рр. має виплатити ще 85 млрд грн відсотків за кредитами, узятими в Мінфіну, і повернути власне кредити, а це ще 59,5 млрд грн [3]. По суті, має місце гарантована неспроможність ФГВФО виконувати свою головну мету – захищати права й інтереси вкладників банку, оскільки він щороку збирає 3,3 млрд грн внесків і при цьому має віддавати майже 7 млрд грн лише відсоткових відрахувань. Зростання дефіциту Фонду, який розраховувався з клієнтами збанкрутілих банків, дисонує з тим, що жоден із власників і топ-менеджерів виведених із ринку банків не поніс відповідальності за доведення банку до неплатоспроможності. Разом з тим, багато хто з них без особливих проблем через суди оспорує визнання банків неплатоспроможними.

Вважаємо за необхідне також звернути увагу на той факт, що держава володіє 55% банківського сектору, а реформа держбанків завершилася провальним голосуванням в парламенті України за реформу корпоративного управління в державних банках. Головна проблема цих фінустанов не тільки в тому, що ефективність роботи держбанків сумнівна, як і їхнє прагнення до чесної та конкурентної гри на ринку, а й в тому, що регулярна докапіталізація держбанків – це основна причина зростання квазіфіскального дефіциту. Протягом 2016–2017 рр. на докапіталізацію Ощадбанку й Укрексімбанку держава витратила 36,6 млрд грн, а разом з націоналізацією Приватбанку – суму приросту держзобов'язань довелось збільшити до 200 млрд грн, або 8,7% ВВП.

Отже, можна виокремити низку проблем функціонування держбанків в Україні, а саме:

- велика частка сектору, яку зайняли держбанки (55% за активами), що загрожує конкуренції;
- відсутність досвіду працювати з корпоративним кредитуванням і створення

конкуренції між собою на роздрібному ринку. Так, за обсягами платежів і депозитів населення Ощадбанк посідає друге місце після Приватбанку, за роздрібними кредитами – шосту позицію (на першому місці – Приватбанк);

- накопичення великих обсягів проблемних кредитів, за якими не здійснюється робота щодо їх повернення або здійснюється неефективно;
- широке використання ресурсів на кредитування державних підприємств, і надходження процентних доходів головним чином від ОВДП;
- постійна потреба в ресурсах бюджету для здійснення процентних платежів за ОВДП та для нового етапу рекапіталізації [4].

Шлях до вирішення цих проблем, на наш погляд, лежить у спектрі варіантів – створення незалежних наглядових рад і розвиток державних банків, продаж частки чи всього капіталу приватним інвесторам, радикальна реорганізація і навіть ліквідація.

У контексті нашого дослідження варто зупинитися на операціях з розміщення облігацій внутрішньої державної позики. Державні облігації завдяки високій ліквідності, низькому рівню ризиків, широкому спектру доступного застосування є дуже привабливим інструментом для інвесторів (як резидентів, так і нерезидентів) на ринках багатьох країн світу. Сьогодні це – чи не єдині цінні папери, що мають фундаментальну вартість, і саме на них базується фондовий ринок України. Однак у нас, на жаль, ОВДП залишаються переважно засобом фінансування бюджету за рахунок підтримки їх розміщень НБУ, що практикувалося багато років. Зауважимо і те, що ОВДП перетворилися на інструмент легалізації та зберігання украдених з бюджету корупційних коштів. За приблизними підрахунками, з допомогою цього інструменту вдалося вивести з країни близько 5–6 млрд дол [5].

Так чи інакше, ОВДП залишаються цінними паперами, які випускає держава для покриття дефіциту держбюджету, і є однією з форм запозичень. Початок 2019 р. ознаменувався рекордними продажами Мінфіном України ОВДП. Основними покупцями, щоправда, всупереч назві цінних паперів, стали іноземні інвестори. Нерезиденти купували українські ОВДП на 1–2 млрд грн щотижня. Так, тільки за січень – лютий 2019 р. нерезиденти наростили портфель гривневих ОВДП більш ніж на 10% – до 12,9 млрд грн. У НБУ назвали купівлю нерезидентами гривневих облігацій одним із чинників зміцнення гривні, оскільки для купівлі гривневих ОВДП іноземці масово продавали валюту. Дохідність ОВДП у будь-якій валюті доволі висока і нині істотно перевищує відсоткові ставки за банківськими депозитами. Наприклад, якщо середня ставка валютних депозитів у вітчизняних комерційних банках сьогодні близько 2,5%, то ставка за доларовими ОВДП сягає 7%. Водночас простежується чітка залежність між обліковою ставкою НБУ і прибутковістю за ОВДП. Висока облікова ставка НБУ призводить до зростання ставок за ОВДП, наслідком чого є ефект витіснення – замість кредитування реального сектору економіки банки вкладають кошти в державні облігації.

Станом на 24.06.2019 р. на балансі банків перебуває ОВДП на суму 352 млрд грн, або 45,6% ОВДП, що є в обігу. Разом із тим на балансі НБУ знаходиться 43,6% від ОВДП, що перебувають у обігу. Загальна сума вкладень НБУ та банків у ОВДП становить 688,6 млрд грн [6]. Очевидно, що це призводить до зростання процентних ставок за кредитами позичальникам реального сектору економіки. Українські банки, оцінюючи ризики в нашій економіці і низький ступінь технологічного та управлінського потенціалу, обирають безризикові вкладення в ОВДП, а не кредитування підприємств.

І як результат, державні банки у 2019 р. виживають здебільшого за рахунок відсотків від облігацій внутрішньої державної позики. Сьогодні ОВДП цікавлять не тільки іноземців, і не тільки великі компанії. За останній рік кількість приватних вітчизняних власників ОВДП збільшилась у 2,5 раза, але загальна частка фізосіб у вкладеннях в ОВДП – лише 0,7% від загального ринку. Останнім часом НБУ дозволив українським банкам здійснювати короткострокове кредитування в гривні юридичних осіб-нерезидентів для придбання ними ОВДП на термін, що не перевищує 14 днів [7].

Як було зазначено вище, обсяг кредитування в банківському секторі чітко корелюється зі зростаючими обсягами операцій банків з ОВДП. Зниження дисконтної ставки, ймовірно, призводить до зменшення дохідності ОВДП, що знизить привабливість вкладень банків у державні боргові папери. Частка ресурсів може вивільнитися для кредитування прямого позичальника – підприємств. Збільшення кредитування реального сектору економіки створить передумови для підвищення темпів економічного зростання. Втім має місце низький рівень закредитованості економіки України відносно ВВП, – він у кілька разів нижчий, ніж у країнах, економіка яких розвивається.

За даними НБУ, кредитний портфель банків за 2018 р. у національній валюті зріс на 8,1% – до 616 млрд грн, при цьому портфель гривневих кредитів населенню за рік зріс істотніше – на 31,4% – до 135,4 млрд грн, перевищивши обсяг портфеля у докризовий період. Якщо проаналізувати структуру роздрібного кредитного портфеля в гривні у 2018 р., то побачимо, що головним драйвером зростання і найважливішим його складником став сегмент споживчого кредитування, що формує понад 80% усіх роздрібних кредитів у гривні (питома вага гривневої іпотеки становить усього близько 8%, авто

кредитів – 7%) [6]. Значною мірою коротко-строкове споживче кредитування цікаве для банків можливістю розміщувати короткі грошові ресурси, які сьогодні переважають у ресурсній базі вітчизняних банків, у швидкооборотний портфель: 2/3 роздрібних депозитів розміщені на строки менше одного року. Ставки за гривневими кредитами банків протягом 2018 р. неухильно підвищувалися через планомірну політику НБУ, який послідовно підвищував облікову ставку. Зокрема, вартість кредитів для бізнесу за рік збільшилася на 6,6 в. п. – до 20,9% річних, а вартість позик для населення – на 3,9 в. п., до 33,1% річних [6].

Відтак, доходимо висновку, що викликами в сфері відновлення кредитування найближчим часом мають стати: зменшення частки проблемних кредитів, забезпечення більш якісного підходу з боку банків до оцінки потенційних позичальників, а також удосконалення законодавства у цій сфері.

Пошук шляхів вирішення вказаних проблем дав змогу встановити, що сьогодні банківська сфера сильно залежить не лише від поточної ситуації, а й саме від очікувань. Емпіричні дослідження сучасної теорії та практики регулювання монетарної сфери зарубіжними центробанками дають підстави стверджувати, що необхідною передумовою підвищення ефективності функціонування НБУ є відновлення довіри у банківському секторі України. Щодо цієї тези, то питання довіри у монетарній сфері набуло актуальності у зв'язку із розширенням використання центробанками багатьох країн такого інструменту, як “вербальні інтервенції”. Цим терміном називають різні форми офіційних повідомлень від представників органів монетарної влади щодо їх діяльності та намірів. Мета таких повідомлень – формування раціональних очікувань і поведінки учасників ринку, а також відповідний вплив на процентні ставки, стабілізацію валютного курсу,

збереження вартості активів, піднесення ділової активності. Більш того, МВФ вже багато років у звітах про фінансову стабільність рекомендує центробанкам посилювати використання вербальних інтервенцій разом із традиційними інструментами. Тому важливим завданням НБУ є відновлення довіри до банків. НБУ у своїх програмних документах демонструє усвідомлення тенденцій зростання ролі комунікаційної політики у сучасній практиці монетарного регулювання. Офіційні публічні повідомлення від нашого регулятора стали виходити частіше, але їх ефективність залишається незадовільною. Зокрема, повідомлення, які НБУ продукує для впливу на учасників валютного ринку, не є планомірними, відстають від подій і, головне, мають слабкий вплив на поведінку ринку. Однією з головних причин цього слід вважати низький рівень довіри учасників ринку до діяльності НБУ, про що свідчить низка досліджень у цій сфері. За результатами цих досліджень баланс довіри/недовіри до НБУ у червні 2018 р. схилився у бік недовіри, яку висловлювали 62,1% громадян, трохи нижчим є рейтинг довіри до банків (-69,6%).

Цілком справедливо, що за такого рівня довіри/недовіри ефективність сучасних інструментів монетарної політики НБУ не може бути дієвою щодо широкого кола учасників ринку. Малий бізнес і населення країни дистанціювалися від банківського ринку, і це призвело до його стиснення. Водночас населення є одним із основних постачальників капіталу на фінансовий ринок і споживачем кредитів на розвиток малого та середнього бізнесу. За розрахунками, до 80 млрд дол США в Україні зберігається поза банками. Значна їх частка перебуває на руках у населення. У випадку виключення цієї ланки із фінансово-кредитного механізму, економіка країни втрачає потужний ресурс для зростання, а коло учасників банківського ринку звужується.

Викликом та стримуючим фактором розвитку банківського сектору є дуже велика кількість непрацюючих кредитів. Загалом в Україні на проблемні кредити припадає близько 55% від усіх кредитів, а лише в Приватбанку станом на початок листопада 2018 р. вони становили 84,5%. [8].

Підсумовуючи вищезазначене, резюмуємо, що для банківської системи України у 2019 р. характерними будуть наступні ключові тренди. По-перше, “банкопад”, вірогідно, закінчився, окрім деяких планових виходів, які при цьому не спричинять паніку, а будуть очікуваними для багатьох гравців. По-друге, без валютної лібералізації банки та бізнес є дещо зв’язаними існуючими вимогами. По-третє, поки що можна не сподіватися на відновлення кредитування, появу реально доступних іпотек або інших фінансових інструментів. Звернемо увагу на те, що умовами відновлення довіри до центробанку є висока транспарентність його діяльності, актуальність проголошених цілей, прийняття на себе конкретних зобов’язань і наступне їх виконання.

Висновки. Підсумовуюче вищезазначене, доходимо до таких висновків і узагальнень.

1. Посилення монетарної та регуляторної політик НБУ потребує відновлення інструментів довіри до банківської системи та, зокрема, до діяльності НБУ. Починаючи з 2015 р., банківська система реформується згідно з директивами ЄС і Базельськими вимогами саме з метою стати ефективним трансформатором заощаджень, інвестицій в економіку. Модернізація підходів до грошово-кредитної політики вимагає її нової парадигми, яка полягає як у забезпеченні політики таргетування інфляції, так і в застосуванні заходів, спрямованих на поступовий перехід до підтримки економічного зростання.

2. Структурні зміни в банківській системі України привели до зростання ролі дер-

жавних банків. Відтак їх домінування у банківській системі спричинило й домінування їх у володінні непрацюючими кредитами (NPL). Гостро постала проблема покращення корпоративного управління в держбанках з метою підвищення їх прибутковості і фінансової стійкості.

3. Протягом останніх років проглядається певний тренд витіснення державою приватних позичальників із кредитного ринку через активні державні запозичення. Таке витіснення є негативним явищем, оскільки банки, акумулювавши вільні кошти, передали їх через ОВДП до Мінфіну для фінансування дефіциту бюджету. У цьому контексті варто удосконалити всю систему обігу ОВДП, проклавши шлях до їх купівлі приватним вітчизняним власникам, задовольнивши їх потребу в так званій документарній формі.

Список використаних джерел

1. Шаров О. Банківська система України: час справжніх реформ? *Дзеркало тижня*. 2017. № 3. С. 7.
2. Сирота В. “Хрест Гондаревої” – неминучий результат реформ чи особливий український феномен? *Дзеркало тижня*. 2017. № 12, С. 6.
3. Самаєва Ю. Гарантована неспроможність. *Дзеркало тижня*. 2019. № 4. С. 1–2.
4. Репко М., Солтисяк Р. Державні банки: що всередині? *Дзеркало тижня*. 2018. № 49. С. 8.
5. Фірсов Є. Махінації з ОВДП: що приховують Порошенко і Гондарева? URL : <https://censor.net.ua/>.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Нацбанк дозволив нерезидентам брати кредити в гривні для придбання ОВДП. URL : <https://ua.112.ua/ekonomika/natsbank/>.
8. Данилишин Б. Вжити в епоху змін. *Дзеркало тижня*. 2019. № 19. С. 7.
9. Глобальна економіка у посткризовий період: тенденції та перспективи URL : <http://www.niss.gov.ua>.

10. Корягіна Т.В., Сіман А.П., Телятник В.М. *Причини та наслідки "очищення" банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності. Молодий вчений.* 2016. № 12. С. 759–763.

11. Дзюблук О. *Роль банківської системи в інноваційному розвитку економіки. Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2018. № 1. С. 81–101.

12. Козюк В. *Держбанк: стабілізатор, тягар чи джерело макрофінансових викривлень? Дзеркало тижня.* 2019. № 16. С. 8.

13. *Designing a sustainable digital bank. Learning from the digital pioneers.* IBM. 2015. URL : <http://www.935.ibm.com/industries/banking/sustainable-digital-bank-paper/>.

References

1. Sharov, O. (2017). *Bankivska systema Ukrainy: chas spravzhnikh reform? [The banking system of Ukraine: time of real reforms?]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 3, 7 [in Ukrainian].*

2. Syrota, V. (2017). *"Khrest Hontarevoi" – nemynuchyi rezultat reform chy osoblyvyi ukrainyskyi fenomen? [The cross of Gontareva" is the inevitable result of reforms or a special Ukrainian phenomenon?]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 12, 6 [in Ukrainian].*

3. Samaieva, Yu. (2019). *Harantovana nespro-mozhnist [Guaranteed insolvency]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 4, 1–2 [in Ukrainian].*

4. Repko, M., Soltysiak, R. (2018). *Derzhavni banky: shcho vseredyni? [State banks: what is inside?]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 49, 8 [in Ukrainian].*

5. Firsov, Ye. *Mahinatsii z OVDP: shcho pryhovuiut Poroshenko i Gontareva? [OVDP fraud: concealing Poroshenko and Gontarev]. Available at: <https://censor.net.ua/>.*

6. *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua>.*

7. *Naczbank dozvolyyv nerezydentam braty kredyty v gryvni dlia prydbannia OVDP [The National Bank allowed non-residents to borrow in UAH for the purchase of government bonds]. Available at: <https://ua.112.ua/ekonomika/natsbank>.*

8. Danylyshyn, B. *Vyzhyty v epokhu zmin [To survive in an era of change]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 19, 7 [in Ukrainian].*

9. *Hlobalna ekonomika u postkryzovyi period: tendentsii ta perspektyvy [The global Economy in the post-crisis period: trends and prospects]. Available at: <http://www.niss.gov.ua>.*

10. Koriahina, T.V., Siman, A.P., Teliatnyk, V.M. (2016). *Prychyny ta naslidky "ochyshchen-nia" bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh kryzy ta ekonomichnoi nestabilnosti [Causes and consequences of "clearing" the banking system of Ukraine in the conditions of crisis and economic instability]. Molodyi vchenyi – Young Scientist, 12, 759–763 [in Ukrainian].*

11. Dziubliuk, O. (2018). *Rol bankivskoi systemy v innovatsiinomu rozvytku ekonomiky [The role of the banking system in the innovation development of the economy]. Visnyk TNEU – Bulletin of TNEU, 1, 81–101 [in Ukrainian].*

12. Kozziuk, V. (2019). *Derzhbanky: stabilizator, tiah rchy dzherelo makrofinansovykh vykryvlen? [State banks: stabilizer, burden or source of macro-financial distortions?]. Dzerkalo tyzhnia – The Mirror of the Week, 16, 8 [in Ukrainian].*

13. *Designing a sustainable digital bank. Learning from the digital pioneers.* IBM. 2015. Available at: <http://www.935.ibm.com/industries/banking/sustainable-digital-bank-paper/>.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2019.